

KOŁOS, STYPA, LEGITKA, CZYLI O SŁOWNIKU JĘZYKA STUDENTÓW UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO

W artykule przedstawiono projekt elektronicznego Słownika języka studentów Uniwersytetu Warszawskiego. Okazją do stworzenia publikacji są obchody dwóchsetlecia uczelni. Specyficzny język studentów badany jest za pomocą internetowej ankiety, w której respondenci pytani są o to, jak nazywają m.in. akademik, dziekanat, sesję czy pracowników naukowych i administracyjnych.

1. Wstęp

Studenci są grupą społeczną, której – podobnie jak innym grupom – "życie narzuca [...] swoiste sposoby porozumiewania się"[1]. Ci, którzy mają okazję do codziennych spotkań na uczelni, zazwyczaj odczuwają silną relację wewnątrzgrupową. Świadomość przynależności do środowiska akademickiego skutkuje m.in. wykształceniem pewnego zasobu środków językowych używanych wyłącznie przez studentów na określenie rzeczywistości uczelnianej. Celem artykułu jest prezentacja projektu, którego celem jest zebranie i zanalizowanie słownictwa studentów Uniwersytetu Warszawskiego. Wynikiem inicjatywy podjętej przez Diachroniczne Koło Naukowe "Twarde Jery", działające przy Instytucie Języka Polskiego na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, jest *Słownik języka studentów Uniwersytetu Warszawskiego. Realia życia studenckiego drugiej dekady XXI wieku*, dostępny na stronie www.studenckamowa.uw.edu.pl. Okazją do stworzenia publikacji stały się obchody dwusetnej rocznicy powstania warszawskiej uczelni.

2. Stan badań

Badania nad językiem żaków nie mają długiej tradycji. Na początku lat 60. ubiegłego wieku na II Międzyuczelnianym Seminarium Językoznawczym w Lublinie Jerzy Bartmiński, Mieczysław Buczyński i Irena Niewęgłowska wysunęły propozycję zebrania słownictwa środowiskowego studentów. Materiał gromadzono do 1968 roku w szkołach wyższych z całej Polski. Wynikiem prac wielu grup studentów jest *Słownik gwary studenckiej* [2], który ze względu na cenzurę opublikowano dopiero w 1994 roku. Rejestruje on nie tylko słownictwo dla studentów profesjonalne, związane z funkcjonowaniem na uczelni, lecz także służące nazwaniu elementów rzeczywistości pozauczelnianej, m.in. części ciała, cech psychicznych, miłości czy rodziny. Równocześnie z powstawaniem *Słownika gwary studenckiej* prowadzone były mniejsze badania nad językiem studentów: w 1961 roku Jadwiga Sułkowska przeprowadziła ogólne badania ankietowe na różnych uczelniach

warszawskich [3], natomiast pod koniec lat 60. Danuta Bartol analizowała język warszawskich działaczy studenckich[4].

Kolejna publikacja leksykograficzna rejestrująca słownictwo studenckie ukazała się w 2010 roku w Gdańsku. Stworzony pod kierunkiem Macieja Widawskiego *Słownik slangu studentów Uniwersytetu Gdańskiego*[5] rejestruje współczesne słownictwo środowiskowe. Obszar badań został zawężony wyłącznie do Uniwersytetu Gdańskiego, jednak materiały znajdują się wiele leksemów charakterystycznych dla ogólnopolskiego słownictwa potocznego. W słowniku zgromadzono wszelkie słownictwo slangowe wykorzystywane przez studentów z Uniwersytetu Gdańskiego, nie tylko jednostki dyferencyjne.

Od 2009 roku na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu prowadzone są badania ankietowe nad słownictwem studentów publicznych i prywatnych uczelni poznańskich[6]. Pytania odnoszą się wyłącznie do rzeczywistości uczelnianej, ponieważ "sfera ta wydaje się najmocniej zaznaczona w języku dzisiejszych poznańskich żaków" [7].

W literaturze przedmiotu ostatnich kilkunastu lat nie znajduje się wiele opracowań poświęconych analizowanemu zagadnieniu. Ewa Kołodziejek – autorka jednego z nielicznych opracowań poświęconych socjolektowi studentów – jako jedną z możliwych przyczyn takiego stanu podaje "obiegowe przekonanie, że studenci nie tworzą własnej odmiany języka, są natomiast użytkownikami ogólnopolskiego slangu młodzieżowego" [8].

3. Metodologia

W tytułach przywołanych słowników do określenia specyficznego języka studentów wykorzystano dwa leksemy – *slang* oraz *gwara* – które nazywają tu ten sam, charakterystyczny zbiór jednostek leksykalnych, używanych przez wybrane środowisko. Jednak te określenia w literaturze naukowej często posiadają różne definicje i nie są stosowane zamiennie. W prezentowanym projekcie zrezygnowano z przyjęcia i doprecyzowania wyżej wymienionych terminów, skupiając się wyłącznie na leksyce studentów, która pozostaje wytworem językowym charakteryzującym się m.in. zmiennością, ekspresywnością i dużą synonimicznością.

Podstawowym narzędziem wykorzystywanym do zebrania materiału w niniejszym badaniu jest ankieta internetowa. Jest ona dostępna na stronie internetowej koła: www.ghjp.uw.edu.pl [9] oraz profilu koła na portalu społecznościowym Facebook [10]. Kwestionariusz kierowany jest do studentów studiów stacjonarnych pierwszego i drugiego stopnia, studentów jednolitych studiów magisterskich i słuchaczy kolegów nauczycielskich działających przy Uniwersytecie. Składa się z kilkudziesięciu pytań odnoszących się wyłącznie do realiów studenckich. Respondenci pytani są więc o słownictwo używane na określenie wykładowców, pracowników administracji, budynków uczelni i ich części (sal, szatni, portierni, stołówki, biblioteki), poszczególnych wydziałów i kierunków, studentów, innych uczelni wyższych, indeksu, legitymacji,

Uniwersyteckiego Systemu Obsługi Studentów (USOS), stypendium, egzaminów dyplomowych, sesji itp. Przyjęcie takiego kryterium podyktowane było przekonaniem, że to rzeczywistość akademicka i sposób funkcjonowania w niej studentów warunkują kształtowanie się charakterystycznego słownictwa, nierzadko zrozumiałego wyłącznie dla jego twórców. Odwoływanie się do realiów pozauczelnianych może skutkować pojawieniem się w materiale określeń używanych przez inne grupy społeczne, np. młodzież szkolną czy współpracowników (studenci bowiem często podejmują pracę zarobkową już w trakcie nauki). Dzięki temu, że zabrany materiał zaprezentowany jest w postaci słownika internetowego, możliwa będzie jego modyfikacja i stopniowe powiększanie zgromadzonego zasobu leksykalnego.

4. Analiza materiału

Chociaż pozyskiwanie materiału nie jest jeszcze zakończone, dysponujemy już danymi pozwalającymi na przeprowadzenie wstępnej analizy słownictwa używanego przez studentów Uniwersytetu Warszawskiego. Zebrane dotychczas leksemy i połączenia wyrazowe pochodzą z ok. 800 ankiet, wypełnionych przez studentów Wydziału Prawa (238 ankiet), Wydziału Polonistyki (134 ankiety), Wydziału Orientalistycznego (50 ankiet), Wydziału Neofilologii (37 ankiet), Wydziału Lingwistyki Stosowanej (32 ankiety), Wydziału Filozofii i Socjologii (27 ankiet) oraz wydziałów reprezentowanych przez mniejszą liczbę studentów, wśród których znalazł się m.in. Wydział Matematyki, Informatyki i Mechaniki, Wydział Biologii, Wydział Chemii czy Wydział Geologii. Zebrany materiał pochodzi zatem przede wszystkim od studentów kierunków humanistycznych, zwłaszcza kobiet (aż 78 proc. wszystkich badanych). Są to informacje cenne przy planowaniu dalszej części badań; w celu uzyskania pełnego przekroju studentów Uniwersytetu należy zadbać o przeprowadzenie większej liczby ankiet wśród studentów kierunków ścisłych oraz mężczyzn. Badani studenci pochodzą głównie z Warszawy (42 proc. Wszystkich respondentów), pozostali natomiast – z innych miejscowości.

Z dotychczas zebranych odpowiedzi wynika, że studenci Uniwersytetu Warszawskiego używają własnego, specyficznego repertuaru leksykalnego na nazwanie elementów życia studenckiego. Charakteryzuje się on nadawaniem nowych znaczeń jednostkom już istniejącym w języku ogólnopolskim, silną metaforyzacją, skrótowością czy tworzeniem neologizmów. Najwięcej różnorodnych określeń znalazło się w polach semantycznych dotyczących wydziałów uczelni i kierunków studiów, a także innych uczelni. Dużo charakterystycznych jednostek leksykalnych pojawiło się też w polach semantycznych DZIEKANAT, KONSULTACJE, ŚCIAGANIE i SPÓZNIANIE SIĘ; mniej – w polach AKADEMIK, BIBLIOTEKA, DZIEKAN, SALA, WPIS DO INDEKSU czy WYCHOWANIE FIZYCZNE.

Jednym z dominujących środków językowych w badanym materiale jest metafora. "Kategorie naszego powszedniego myślenia są w większości

metaforyczne, a rozumienie opiera się na metaforycznych implikacjach i wnioskach, codzienny racjonalizm wymaga więc wyobraźni" – w ten sposób określają sposób myślenia i poznania amerykańscy kognitywiści George Lakoff i Mark Johnson [11]. Językoznawcy wskazują na fakt powszechnego występowania metafory w komunikacji międzyludzkiej. Tkwi ona w systemie pojęć człowieka i – często niezauważana – występuje jako wyrażenie językowe. Konstrukcje przenośne są nośnikiem emocji i wartościowania:

Ukierunkowanie oglądu przez metaforę wyraża się też możliwością przeniesienia na temat metaforyczny całego kompleksu emocji i wartościowań towarzyszących nośnikowi, utrwalonego w postaci konotacji. Metafora odsłania więc nie tylko pewne oblicze rzeczy lub zjawiska, ale z reguły ukazuje swój przedmiot odniesienia w pewnej perspektywie aksjologicznej, narzucając tym samym odbiorcy określoną perspektywę wartościującą [12].

Można uznać, że właśnie wyżej wymienione właściwości omawianego środka językowego wpływają na jego liczne występowanie w języku studentów, przede wszystkim w kontekście nazywania innych uczelni, dziekanatu i jego pracowników oraz poszczególnych wydziałów. W badanym słownictwie pojawiły się więc m.in. następujące określenia jednej z największych i najstarszych przyrodniczych szkół wyższych w Polsce – Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego: *Szkoła Główna Gotowania Wody, Szkoła Główna Gwiazdnych Wojen* czy uczelni prywatnych: *wyższa szkoła gier i zabaw, wyższa szkoła gotowania na gazie, wyższa szkoła lansu i bansu*. Powyższe określenia służą negatywnej ocenie szkół wyższych. Inne metafory o pejoratywnym nacechowaniu to: *dom strachów, jaskinia lwa, jaskinia smoka, jaskinia zła, komnata tajemnic, morder, paszcza lwa, skansen PRL-u* (określenia dziekanatu), *anioły śmierci, Bożenki, Halinki, świta* (określenia pracowników dziekanatu), *szkoła poetów i artystów* (Wydział Polonistyki), *wytwórnia McDonaldownców* (Wydział Prawa i Administracji). Metafory wskazują na negatywny stosunek studentów do wymienionych desygnatów.

Drugim pod względem liczebności środkiem językowym używanym przez studentów Uniwersytetu do swoistego określenia rzeczywistości były neologizmy: słowotwórcze i znaczeniowe o podłożu metonimicznym lub metaforycznym. Wśród neologizmów słowotwórczych znajdują się zarówno takie, które znane były także przez żaków poprzednich pokoleń oraz z innych części Polski, jak i nowe, świadczące o dużej kreatywności studentów i często wynikające z dość odległych skojarzeń. Słowa takie, jak *kolos* ('kolokwium'), *polibuda* ('politechnika'), *wkuwanie* ('uczenie się'), *zrzynanie* ('ściągnięcie') czy *wykładowiec* ('osoba prowadząca wykład') są czytelne nawet dla osób niezwiązanych ze środowiskiem studenckim. Zrozumienie innych, takich jak *żebromejl* ('mail z prośbą do osoby prowadzącej wykład'), *nadprzyjście* ('odrabianie nieobecności'), *halinogród* ('dziekanat'), *efpięciowanie* ('odświeżanie strony USOS w trakcie rejestracji za pomocą klawisza F5'),

żarłodajnia ('stołówka'), *dokształty* ('konsultacje') wymaga już pewnego wysiłku, a często nie jest możliwe bez odpowiedniego kontekstu czy wręcz objaśnienia. Wyrazy te w większości nie mają charakteru pejoratywnego; są dowcipnymi, ekspresywnymi określeniami na to, co w życiu studenta odgrywa dużą rolę.

O dowcipie studentów świadczą także używane przez nich neosemantyzmy, których zrozumienie wymaga znajomości realiów Uniwersytetu. *Akwarium*, nazywane także *szklarnią*, to czytelnia ogólna w głównej Bibliotece; część wydzielona i oszklona. Takimi samymi właściwościami charakteryzuje się także portiernia na Wydziale Polonistyki. Sama Biblioteka bywa nazywana budynkiem *zielonym* – ze względu na kolor zewnętrznej elewacji – lub *noclegownią* – dlatego, że przez kilka tygodni sesji czynna jest aż do piątej rano. Ciekawy przykład neologizmu połączonego z ucięciem stanowi leksem *stypa*, określający 'stypendium' – niewielkie, jak można się domyślać. Inne neosemantyzmy, które wymagają znajomości realiów i często nie są zrozumiałe nawet dla osób z innych wydziałów, to na przykład *kanciapa* ('pokój samorządu'), *autonomia* ('ogród za Wydziałem Dziennikarstwa i Nauk Politycznych') czy *prosektorium* ('Wydział Lingwistyki Stosowanej'). Niektóre z neosemantyzmów są jednak bardziej czytelne, nie tylko w określonym kontekście. Należą do nich chociażby *apokalipsa* ('sesja'), *barany* ('studenci, którzy się nie uczą'), *okienko* ('przerwa między zajęciami'), *słoiki* ('studenci z innych miast'), *poślizg* ('spóźnianie się') czy *dziobać*, *kuć*, *walkować* ('uczyć się'). Używane przez studentów neologizmy znaczeniowe mają w większości wydźwięk neutralny (*akwarium*, *autonomnia*, *okienko*, *poślizg*, *noclegownia*), chociaż częściej niż wśród neologizmów słowotwórczych zdarzają się tu także leksemy pejoratywne (*barany*, *słoiki*, *prosektorium*, *kanciapa*).

Inne środki słowotwórcze, choć nie mniej ciekawe, nie są już reprezentowane tak licznie. Kilukrotnie odnotowano zapożyczenia z języków obcych, np. *surprise* ('kartkówka', z ang. 'niespodzianka'), *duty hours* i *office hours* ('konsultacje', z ang. 'godziny dyżuru, konsultacje') czy *learning* ('uczenie się' – wyraz przeniesiony z angielskiego). W charakterystycznej dla studentów leksyce pojawiły się również wyrazy polskie modyfikowane na wzór obcy, swoiste hybrydy językowe, a więc "środki morfologiczne dwóch, a nawet trzech języków" [13]. Wymienić można na przykład *buwing* ('nauka w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego') czy *czitowanie* ('ściąганіе, z ang. *to cheat* 'ściągać, oszukiwać'). Inne środki językowe stanowią przejaw wyrazu do pewnego skrótu: *obiegówka*, czyli 'karta obiegowa', to przykład uniwerbizmu, a *aka* ('akademik'), *biblio* ('biblioteka'), *juwe* ('juwenalia'), *astro* ('astronomia'), *sino* ('sinologia'), *legitka* ('legitymacja') czy *polon* ('polonistyka') – derywacji wstecznej, świadczącej o ekonomizacji wypowiedzi.

5. Wnioski

Ze wstępnej analizy wyników ankiety wypełnianej przez studentów wynika, że posługują się oni słownictwem zróżnicowanym, niewystępującym w polszczyźnie ogólnej. Swoją zasób leksykalny wzbogacają za pomocą metafor, neosemantyzmów, neologizmów czy derywacji wstecznej. Wykorzystywane przez żaków sposoby tworzenia nowego słownictwa przyczyniają się do występowania zjawiska synonimiczności – na określenie np. dziekanatu lub czynności uczenia się studenci używają kilku lub kilkunastu różnych słów. Jeśli przyjąć metodologię S. Grabiasa [14], który wśród najważniejszych funkcji języka określonej grupy społecznej wymienia tajemność, zawodowość i ekspresywność, stwierdzić należy, że to właśnie ta ostatnia odgrywa najważniejszą rolę w języku studentów. Celem tworzenia nowych jednostek leksykalnych w socjolekcie żaków jest właśnie potrzeba ekspresywnego nazwania elementów świata; pewne elementy zawodowości ściśle wiążą się z opisywanymi realiami. Z nich wynika też swoista tajemność – nie jest ona jednak wprowadzana celowo.

W *Słowniku dyferencyjnym języka studentów Uniwersytetu Warszawskiego* znajdują się jednostki ekspresywne, nacechowane zarówno pozytywnie, jak i negatywnie. Zostaną w nim zarejestrowane leksemy powszechnie znane w środowisku studenckim (*kolos*, *egzem*, *legitka*) i indywidualizmy (*efpięciowanie* – ‘odświeżanie strony USOS za pomocą klawisza F5’, *dżidżur* – ‘portier’), gdyż chociaż “nowy wyraz wprowadzany do systemu leksykalnego jakiegoś idiolektu ma z reguły ograniczony zakres użycia (...), może jednak utrwalić się w nim i przejmowana przez innych użytkowników rozszerzać swój zakres użycia” [15].

Bibliografia

- [1] Grabias S. Środowiskowe i zwodowe odmiany języka – socjolekty // Współczesny język polski / red. J. Bartmiński. Lublin, 2001.— 235 s.
- [2] Słownik gwary studenckiej / red. L. Kaczmarek, T. Skubalanka, S. Grabias.— Lublin, 1994.
- [3] Sułkowska S. Z języka współczesnej młodzieży studenckiej // Poradnik językowy.—1973.— Z. 1.— S. 24–29.
- [4] Bartol D. Gwara studencka // Poradnik Językowy.— 1972.— Z. 1.— S. 28–32.
- [5] Slang UG. Słownik slangu studentów Uniwersytetu Gdańskiego / red. M. Widawski.— Gdańsk, 2010.
- [6] Ruta K., Wrześniewska-Pietrzak M. (Po)nowocześnie – o socjolekcie studenckim // Polonica.— N. XXXIV.— S. 261–278.
- [7] Tamże, s. 262.
- [8] Kołodziejek E. Człowiek i świat w języku subkultur.— Szczecin, 2007.— 159 s.
- [9] Internetowy słownik studentów: <http://ghjp.uw.edu.pl/internetowy-sloownik-studentow-uw/>, [dostęp 2.04.2015].
- [10] Twarde Jery, <https://www.facebook.com/twardejery>, [dostęp 2.04.2015].
- [11] Lakoff G., Johnson M. Metafory w naszym życiu.— Warszawa, 2010.— 251 s.

12. [12] Tamże, s. 203.
13. [13] Butler D. Hybrydy w nowym słownictwie polskim // Poradnik Językowy.— 1990.— Z. 2.— 145 s.
14. [14] Grabias S. Środowiskowe i zwodowe odmiany języka – socjolekty // Współczesny język polski / red. J. Bartmiński. Lublin, 2001.— 240 s.
15. [15] Dunaj B. Tendencje rozwojowe najnowszej leksyki polskiej // Współczesna leksyka / pod red. K. Michalewskiego.— Łódź 2001.— 78 s.

Мартина Сабала, Олександра Журек. Колос, стипа, легітка, або Про словник мови студентів Варшавського університету.

У статті представлено проект електронного Словника мови студентів Варшавського університету, який доступний на сторінці www.studenckamowa.uw.edu.pl. У статті здійснено коротку характеристику метафор, неосемантичних конструкцій, запозичень та гібридних структур, які використовують студенти на позначення університетських реалій.

Martyna Sabala, Aleksandra Żurek. Kolos, stypa, legitka – about the Vocabulary used by the Warsaw University Students.

The aim of this article is to present the vocabulary used by the Warsaw University students, which is available at www.studenckamowa.uw.edu.pl. A short characteristic with examples is provided for metaphors, neologisms, neosemantic structures, as well as the less frequent ones, such as loanwords and hybrids, used by students for describing university's reality.